nişîn". Bazı Arapça kelimelerin karşısına, o kelimenin herkes tarafından bilindiğini belirtmek için, sadece f "ف" harfi (= mâruf) yazılmış, başka bir açıklamaya gerek görülmemiştir. Pek çok Arapça kelimenin mânasını açıklamak için yanına "hilâfu..." yazılarak onun zıddı olan kelimeden faydalanılmıştır. Meselâ **bâṭın**: "Hilâfü'z-zâhir"; **eymen**: "Hilâfü'l-eyser"; **eyser**: "Hilâfü'l-eymen".

Abdullah Kestelî'nin *Mirḳātü'l-luġa*'da kullandığı Türkçe, XVI. yüzyıl Türkçesi'dir. Eserdeki Türkçe metnin fonetik ve morfolojik özellikleri ile kelime hazinesi, o devir Batı Anadolu Türkçesi'nin dili hakkında bir fikir vermektedir. Meselâ yuvarlak sesli olan bazı kelimelerin düz sesli şekilleri de kullanılarak ses uyumuna riayet edilmiştir: **kapu ~ kapı** (bk. vuḳne, zâfire); **demür ~ demir** (bk. vaṭs); **yasduk ~ yasdık** (bk. visâd, visâde gibi). Bu örneklerde hem yuvarlak hem de düz sesli olan kelimeler, Beylikler ve ilk Osmanlı devri Türkçesi'nde imlâda daima yuvarlak olarak gösterilmiştir. Üçüncü tekil şahıs iyelik eki Osmanlıca'nın son zamanlarına kadar sesli uyumuna tâbi olmamış ve imlâda daima +ı / +i şeklinde yazılmıştır. Fakat *Mirḳātü'l-luġa*'daki bazı örneklerden bu genel kaidenin daha çok imlâda geçerli olduğu, konuşma dilinde ve hatta halk diline yaklaşan metinlerde bu kuralın istisnalarına rastlandığı anlaşılmaktadır. Meselâ **suyu çok kuyu** (bk. ʿaylem); **otu yanmış yir** (bk. mercûze); **su yolu** (bk. tilaʿ).

Mirḳātü'l-luġa'nın Türkçe metninde bugünkü yazı dilinde kullanılmayan pek çok kelime vardır. Meselâ **azırgamak**: "Azımsamak, az ve ehemmiyetsiz görmek"; **biniv**: "Binme"; **biti**: "Senet, belge"; **çönge**: "Kütleşmek, kesmez hale gelmek"; **dörden dörden**: "Dörder dörder"; **dutruk**: "Ateşi tutuşturmak için kullanılan çörçöp"; **sağu sağmak**: "(Ölünün iyiliklerini sayarak) Feryat etmek, ağlamak, ağıt söylemek".

Mirḳātü'l-luġa'nın yazma nüshalarından en önemlileri, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (TY, nr. 400 [941/1535]; nr. 2959 [950/1543]; nr. 440 [954/1547]; nr. 3482 [960/1552]), Süleymaniye Kütüphanesi (İzmirli İsmail Hakkı, nr. 2863 [946/1539]; Harput, nr. 280 [947/1540]; nr. 5261 [955/1548]; Fatih, nr. 5260 [956/1549]; Ayasofya, nr. 4766 [959/1551]), Viyana Kütüphanesi (bk. G. Flügel, I, 118, nr. 113 [946/1539]) ve Berlin Kütüphanesi'ndeki (Staatsbibl., MS Or. Quart, nr. 977 [964/1557]) nüshalardır.

Yakın zamana kadar üzerinde müstakil çalışma yapılmamış olan *Mirḳātü'l-luġa* hakkında 1983 yılında bir doktora tezi hazırlanmış, fakat henüz yayımlanmamıştır. Bu tezde "Arapça-Türkçe Sözlük" (s. 58-450) ile "Türkçe-Arapça Sözlük" (s. 451-568) başlığı altında iki ayrı kelime listesi verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'ẓ-ẓunûn, II, 1657; G. Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften*, Wien 1865, I, 118-119, nr. 113; *Ḳāmûsü'l-a'lâm*, V, 3859; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 475; Bursalı M. Tahir, *Aydın Vilâyetine Mensup Meşâyih, Ulemâ, Şuarâ, Müverrihîn ve Etibbânın Terâcim-i Ahvâli*, İstanbul 1925, s. 67; *Osmanlı Müellifleri*, I, 358; *Tarama Dergisi*, İstanbul 1934, I, 57; Hanna Sohrweide, *Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland (VOHD)*, Teil 5, Wiesbaden 1981, s. 195; Abdül Gaffâr, *Mirḳātü'l-luġa* (doktora tezi, 1983, İÜ Ed. Fak.), s. 578.

 NURİ YÜCE

ABDULLAH KIRÎMÎ

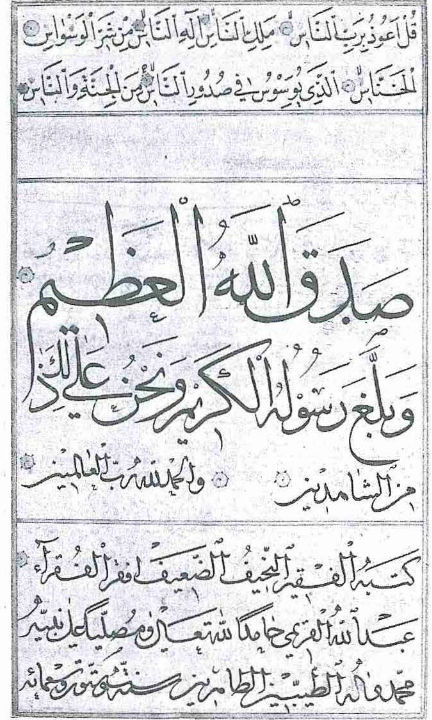
(ö. 999/1591)

Osmanlı hattatı.

Kırım'dan geldiği için Kırîmî nisbesiyle anılmıştır. Yazıda hocası Şeyh Hamdullah'ın torunlarından Derviş Mehmed'dir. "Şeyh vadisi"nde yazı yazmaya başladı ve büyük bir şöhrete kavuştu. Bu arada **sülüs-nesih** yazılarında yeni bir üslûp denemesine girişti. Sonunda muvaffak olamadığı gibi eski üslûbunu da bozdu. *Gülzâr-ı Savâb*'da ölümüne yakın tanburunu kırarak tövbe ettiği bildirildiğine göre, mûsiki ile de meşgul olduğunu söylemek mümkündür. Son zamanlarında mezarını yaptırıp taşını diktirdiği, taşın üzerine tarih olarak yan yana iki dokuz (99) yazdığı, soranlara da, "Talebelerimden bir dokuz daha yazacak bulunur" dediği rivayet edilir. Bu taş Edirnekapı Mezarlığı'nda iken hasara uğradığından Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne kaldırılmıştır.

Abdullah Kırîmî'nin Türk-İslâm Eserleri Müzesi'ndeki mezar taşı

Abdullah Kırîmî hattıyla bir ketebe sayfası

Abdullah Kırîmî'nin üçte ikisini yazdığı ve önde gelen talebelerinden Emrullah Efendi'nin tamamladığı, **muhakkak** hattıyla bir En'âm-ı Şerif, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (AY, nr. 6763).

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), İstanbul 1928, s. 289; Nefeszâde İbrahim, *Gülzâr-ı Savâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1939, s. 58; Suyolcuzâde Mehmed Necîb, *Devhatü'l-küttâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1942, s. 106.

 M. UĞUR DERMAN

ABDULLAH b. KÜLLÂB

(عبدالله بن كلاب)

(bk. İBN KÜLLÂB).

ABDULLAH LEBÎBÂ

Taylesânîzâde Hâfız Elhâc Abdullah Efendi

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Osmanlı tarihçisi ve kadısı.

Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak tesbit edilememektedir. İstanbul'da doğdu. Babasının adı Şeyh Taylesânî Mustafa'dır. İlmiye mesleğine intisap